
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2016 (год. XXV), ISSN 2367-8585

КНИГА ЗА РЕФЕРЕНТНИЯ СТАТУС НА ДВЕ МОРФОЛОГИЧНИ КАТЕГОРИИ

A BOOK ON THE REFERENTIAL STATUS OF TWO MORPHOLOGICAL CATEGORIES

**В. Маровска. Референция и рефериране в света на езика.
Пловдив: Унив. изд. „Паисий Хилендарски“, 2013.**

Решението на авторката да подчини изследването на две категории – определеност/неопределеност и таксис, в съответствие с теорията на референцията за важен принос в българската лингвистична наука и за повратен момент при нейното бъдещо развитие, тъй като досега теорията на референцията повече се е използвала в интерпретациите на категорията определеност/неопределеност и много рядко – по отношение на глаголните категории.

Монографията е разделена на 17 части, които, общо взето, бих могъл да групирам по следния начин: 1. Уводни и теоретични въпроси; 2. Референтен статус на именната група; 3. Референтен статус на предикативната група; 4. Заключение; 5. Библиография и ексцерпирана литература.

В увода се посочва основният изследователски проблем, а именно – да се докаже съществуваща взаимовръзка между две морфологични категории, принадлежащи на различни класове думи: определеност/неопределеност на имената и таксис на глагола. Общият семантико-функционален елемент, това, което обединява тези две категории, според авторката е тяхната референтност, която на изреченско равнище би могла да се дефинира и като пространствено-времева локализация. Представен е подробен преглед на философ-

ските интерпретации на теорията на референцията, както и на понятията *пространство* и *време* във философски и лингвистичен аспект. Изрично е подчертано, че взаимовръзката между двете категории е само и единствено на равнище номинация, че те функционират абсолютно независимо една от друга. Мисля, че този извод е прибрзан и в голяма степен се опровергава по-нататък в самото изложение, срв. напр. твърденията относно взаимодействието на генеричността и таксисния статус на глагола-сказуемо.

В първата основна част от работата, където се разглежда референтният статус на именната група, се започва с много подробен диахронен анализ на определеността: как, кога и защо се е развил определителният член в българския език, какво е положението в други славянски и балкански езици, а също и в българските диалекти. Следва още по-подробен, всъщност най-подробният в българската лингвистика досега, преглед на становищата на българските и чуждестранните българисти за семантиката на категорията определеност/неопределеност. Последователно са представени позициите на първите новобългарски граматисти, както и на авторите на български граматики в периода 1936 – 1944 г. Особено внимание е отделено на становищата на Балан и Андрейчин. Разгледани са също становищата на Ст. Стоянов, Ю. Маслов, Св. Иванчев, Ст. Георгиев, В. Зидарова, Й. Пенчев, В. Станков, Мери Лакова, Р. Ницолова и др. Направен е опит за реабилитация на приноса на Стоян Стоянов, като особено положително е оценен корпусът му с емпиричен материал и класификацията му в синтактичен аспект. Новото е, че се успоредяват два основни референтни статуса на именните групи: двустранна определеност (изразявана с определителния член) и едностранна определеност (изразявана с члена *един*), а в рамките на всеки от двата статуса се набелязват три вида „определеност“: индивидуална, генерична и количествена. Остава дискусивно приписването на референтен статус на генеричността. Абсолютизира се и се приема за достоверно мимоходом изказаното твърдение на Й. Пенчев, че именната група с *един* означава вид определеност („едностранна определеност“). В случая, струва ми се, е налице някаква игра с термините определеност, неопределеност, специфичност, неспецифичност, конкретност, абстрактност, идентифицираност и под. Струва

ми се също, че авторката преувеличава приноса на В. Станков, чиито твърдения, особено в по-късната му публикация (от 1995 г.), съдържат доста противоречия и неясноти тъкмо по отношение на въпроса за референтността на различните именни групи. За сметка на това остава подценен приносът на Мери Лакова, която по време има приоритет пред В. Станков във формулировката на семантичния инвариант на определителния член.

Втората основна част, посветена на референтния статус на предикативната група, отново започва с диахронен поглед, като тук обект на диахронен анализ е имперфектът, за да се отговори на въпроса, кога е възникнала категорията таксис. Тук и в следващата глава се прави изключително подробен и вещ анализ на имперфекта в българския език. Така нар. конклузивни форми се включват като грамема в категорията таксис със значението ‘дистантна относителност’ за разлика от ‘свидетелската относителност’, приписана на имперфектната тематична гласна + *x/ш*. Отбелязано е още, че аористът също има таксисно значение, макар същевременно да се уговаря, че той не изразява ‘относителност’, защото не притежава имперфектна тематична гласна. Морфологичната категория таксис е в основата на проявяващата се на равнището на дискурса категория референтен статус на глагола. Основната семантична опозиция е референтност : нереперентност, а в рамките на референтността са налице две маркирани грамеми с еднородно съдържание: свидетелска и дистантна референтност. Не става ясно как всичко това се съотнася с въпроса за „пространствено-времената локализация на изказването“, за която се казват някои неща в началото на разработката, но по-нататък изобщо се забравя за нея. Под „пространствено-времена локализация” Булигина и Шмельов имат предвид единна изреченска категория, която показва как референциалният статус на именните групи се съгласува със семантиката на предиката (не на глагола): т.е., именно семантиката на предиката, а не граматическите значения на глагола. Референциалният статус на именните групи е в отношение на взаимодействие не само със семантиката на предиката, но и, както ни убеждава Маровска, с таксисните отношения, граматикализирани в българския език, за разлика от други езици. Тъкмо последното се стреми да покаже авторката, при това обаче, игнори-

райки предикатната семантика и колебайки се да определи това отношение като единна категория. Вероятно по тази причина в хода на работата си тя изоставя термина „пространствено-времева локализация“. Изключително постижение на авторката е последователният анализ на отношенията между категорията таксис и другите глаголни категории: лице, време, наклонение, преизказност/непреизказност. В края на втората част се издига хипотезата за нетемпоралния или немаркирания в темпорално отношение статус на аориста.

Като цяло изследването на пловдивската лингвистка Вера Маровска има иновативен дух и характер. Авторката има анализаторски талант, умело води читателя през лабиринтите на мислите си и текстовете ѝ са толкова обсебващи, че сякаш не оставят възможност за опониране. Особено ярко това проличава във втората част на работата, където се дава широка панорама на категориите на българския глагол – не само на категорията таксис, но и на всички останали морфологични глаголни категории и тяхното взаимодействие. В основата на тази панорама ляга най-доброто от постиженията на българската лингвистика в областта на глаголната проблематика, пречупена през дълбоко премислена и вероятно дълго преживявана собствена позиция. Така концепцията на Маровска чрез този труд се издига в оригинална теория за категориите на българския глагол. Някои от твърденията на авторката имат дори шокираща сила. Ако се опитаме да се дистанцираме от концептуалното влияние на тази творба, вероятно бихме открили и някои слаби пунктове, недоизяснени моменти, дискуссионни и дори противоречиви твърдения (срв. напр. твърденията относно статуса на българския аорист). Това обаче не намалява постижението на авторката, което ѝ отваря място сред авторитети като Юрдан Трифонов, Александър Теодоров-Балан, Любомир Андрейчин, Валентин Станков, Руселина Ницолова, Георги Герджиков и, разбира се, Иван Куцаров.

Стоян Буров